

Smigh Tikka Malti 4b (ISBN 978999091973-8)

Testi tal-podcasts li jinsabu fuq www.merlinpublishers.com/podcasts/tikkamalti-4b-aggornat/

Taqsimha 6: Sejbiet u skoperti

Paġna 17

X'kienu jagħmlu x-xjuħ fl-antik?

Fl-antik, meta ma kienx hawn televixin u kompjuters, meta t-toroq ma kellhomx it-tarmak u l-karozzi kienu f'it, it-tfal kienu jilgħbu bil-blalen u l-pupi taċ-ċarrut fit-triq. Filgħaxijiet, ix-xjuħ kienu jintasbu fuq l-għatba tal-bieb jew inkella f'xi kantuniera fit-triq, u joqogħdu jirrakkontaw l-istejjer. Madwarhom kienu jingabru t-tfal u ġieli anki l-kbar biex jisingħu l-istejjer tad-daħq u xi drabi tal-biża', li kienu jirrakkontaw dawn ix-xjuħ għakka mimlija b'ħafna għerf.

Kienu jirrakkontaw minn kollox: minn ħrejjef popolari ta' Esopu bit-tagħlima fl-aħħar, sa ħrejjef oħra li kienu joħolqu minn żniedhom. Ġieli, storja kienet titkompli l-għada. Dan kien isir biex it-tfal ma jiddejqux u l-għada jerġgħu jintefgħu bilqiegħda mal-art jisingħu lil min hu iktar għaref minnhom. Mhux kulhadd kien jaf jirrakkonta bl-istess ħeġġa u entuzjażmu. Imma min kellu t-talent, kien tassew isahħar lil kull min kien jisingħu.

Taqsimha 7: Kreaturi u persunaġġi

Paġna 26

Isma' fejn jinsabu dawn il-pajjiżi. Ikteb fuq il-mappa l-pajjiżi skont id-direzzjoni.

Il-Gzejjer Maltin jinsabu f'nofs il-baħar Mediterran. Fit-Tramuntana ta' Malta hemm Sqallija. Fin-nofs sinhar ta' Malta hemm pajjiż kbir ħafna u kważi kollu deżert. Dan jismu l-Libja. Imbagħad fil-Punent ta' Malta hemm it-Tuneżija. U fil-Lvant ta' Malta hemm gżira oħra, ikbar minn Malta – jisimha Ċipru.

Paġna 27

It-tellieqa tad-dgħajjes

Fit-tellieqa tad-dgħajjes illi ssir fit-8 ta' Settembru fil-port il-Kbir, jikkompetu ħafna dgħajjes. Min minn Bormla u l-Kalkara, min mill-Birgu, min mill-Belt. Isa arahom se jtellqu, filli hawn u filli digà hemm! Halli naraw ftit kif marru ...

Fl-aħħar nett ġie l-luzzu! Ġie fl-għoxrin post.
Id-dsatax-il post ħaditu d-dgħajsa tal-pass b'kulur ċar.
It-tmintax-il post għad-dgħajsa tal-pass il-vjola.
Il-kajjikk kemxejn imdaqqsas ġie s-sbatax-il wiehed!
Is-sittax-il post mar għall-frejgatina l-kaħla.
U l-ħmistax-il waħda d-dgħajsa l-blu.
Fl-erbatax-il post ġiet id-dgħajsa tal-midalji.
It-tlettax-il pozizzjoni okkupata d-dgħajsa l-ħamra.
Il-frejgatina ċara spicċat it-tnax-il waħda.
Fil-ħdax-il post spicċa l-kajjikk l-aħdar.

U nibqgħu sejr in hekk sal-ewwel post!

Paġna 30

Il-poetessa Mary Meylak

F'Malta nafu b'iktar poeti rġiel milli nisa. Waħda mir-raġunijiet tista' tkun li n-nisa ma kinux ikomplu skola u l-irwol tagħhom fis-soċjetà kien dak li jibnu familja u jrabbu t-tfal. Imma waħda mill-poetessi nisa li baqgħet magħrufa għall-poeziji tagħha hija Mary Meylak. Twieldet Għawdex fl-1905 u għexet ħajjitha kollha hemm. Mary Meylak iddedikat ħajjitha kollha għall-kitba. Hija magħrufa l-iktar għall-mod kif kienet tiddekrivi l-ħlejjaq iż-żgħar fin-natura bħal ngħidu aħna xi dubbiena, naħla jew farfett, xi pjanta, frotta jew siġra. Il-poeziji tagħha, ħafna drabi huma sempliċi, bir-rima u xi kultant tad-daħq ukoll. Wara Mary Meylak kien hemm nisa oħra li bdew jiktbu l-poeziji tagħhom fosthom Doreen Micallef, Lilian Sciberras u Maria Grech Ganado.

Paġna 31

Il-Maġġordomu tal-Villa ta' Mary Meylak

Mela l-Villa jien fettilli
Illi nagħmel Maġġordomu,
Li hu s-Sur Rixuqawsalla,
Imma nsejt x'inhu kunjomu!

Pappagall naf li hu mlaqqam,
Ġewwa gaġġa f'nofs il-Villa,
Daqskemm jagħmel kumplimenti,
In-nies bih togħxa u tirvilla.

Lil kulħadd jilqa' b'“Bongornu!”
Lil kulħadd isellem “Saħħa!”
Imma nzerta ras ta' qarġha,
Ma jistax moħħu jerfagħha;

Għalxejn ngħallmu, rġiel u nisa
Biex jagħżilhom, baqa' lura,
Jgħid lin-nisa: "X'għandna Mister?"
U lir-rġiel: "Saħħa Sinjura!"

Taqsim 8: Mezzi tat-trasport

Paġna 39

Asal wasla sal-ħanut EJJ'OQGHOD u ara b'għajnejk l-għażla ta' sigġijiet li għandna. Trid sigġu komdu? Tixtieq tbiddel is-sigġijiet tal-mejda tal-kċina. Jew inkella, tixtieq li jkollok l-aħħar mudell, l-iktar mudell oriġinali?

Mela imxi, isa, għadek hemm? Ċempel u naqduk mill-ewwel. Eija u ġib għajnejk wara widnejk. Issib kull tip ta' sigġu f'kull kulur u tista' tagħżel dak li jaqbillek. Kif tidhol mit-triq ewlenija ta' Haż-Żabbar, aqbez il-mina ta' Hompesch, ibqa' tiela' u dur fuq l-ewwel kantuniera tal-lemin, inzel it-triq kollha u ħares faċċata. Hemm tara ħanut kbir kollu kuluri ... u sigġijiet. Onfoq 'il fuq minn €50, u nagħtuk banketta ċkejna b'xejn. Ixtri erba' sigġijiet u wieħed minnhom nagħtuhulek b'xejn.

Ma ssuqx? Thabbilx rasek. Issa qed noffru wkoll servizz speċjali li nwasslulek is-sigġijiet id-dar. Thallix għall-aħħar. Żanżan sigġu ġdid illum!

Paġna 41

L-Imperattiv ta' Trevor Żahra

L-Imperattiv,
Minn fuq it-tron,
Kien iħares lejn il-folla
U jieħu gost jikkmanda n-Nomi kollha:
"AĦDMU r-raba'!
AGĦŻQU l-ġnien!
IFTHU t-twieqi!
AGĦLQU l-bibien!
SAJRULI l-ikel!
AĦSLULI l-art!
NEWLULI x'nixrob!
ĠIBULI l-ward!"
U hekk kien jibqa' sejjer
Jikkmanda, żorr u kburi,
U n-Nomi kollha xebgħu
Jagħmluha ta' sefturi.
Reġa' daħal għalihom is-Sur Nin,
Resaq mat-tron u qallu:
"ISKOT, xbin!

AGĦLAQ ħalqek bla telf ta' żmien!
OQGHOD bi kwietek,
MUR stahba xi mkien!"
U n-Nomi kollha ħassewhom
Mistrihin,
Imm'hekk kif warrab is-Sur Nin
L-Imperattiv reġa' qalilhom:
"OBDU, ja salt għażżenin!"
U hekk baqgħu sejrin.

Taqsimha 9: Fejn noqogħdu

Paġna 52

L-akkwedotti

Hemm arkati naturali u hemm arkati mibnija minn nies. Madwar 400 sena ilu, il-Gran Mastru Alof De Wignacourt kien beda proġett importanti ħafna. Kull Gran Mastru kien iħalli l-marka tiegħu billi jibni xi ħaġa bħal de Valette li bena l-Belt Valletta. Wignacourt bena l-akkwedotti u ħallashom minn butu. Dawn kienu arkata ħdejn arkata minn F'Attard sa Santa Venera biex l-ilma tajjeb għax-xorb li jkun nieżel mir-Rabat jasal sal-Belt. Din l-idea inġenjuża ħadmu fuqha bla nifs l-inġinier Taljan Bontadino de Bontadini u tliet imgħallmin, fosthom Maltin. Ix-xogħol sar minn madwar 600 ruħ għal 5 snin sħaħ. Ix-xogħol tlesta fil-21 ta' April 1615.

Taqsimha 10: Tfal, ġenituri u nanniet

Paġna 75

Silta mid-djarju ta' Ġemma Bugemma

32 31 ta' Jannar 2018

Illum qomt b'ħasda kbira fl-erbġha ta' waranofsinar għax ħsibthom l-erbġha ta' filgħodu. Kif rajt li kienu ta' waranofsinar tirt mis-sodda. Tlift ġurnata skola! U illum kellna logħba tennis fil-break. Jien ma nilgħabx tennis għax ma nistax nifhem x'gost fiha li titfa' ballun aħdar żgħir minn naħa għal oħra. Imma nieħu pjaċir narahom jilagħbu. L-unika darba li lgħabt tennis spicċajt parti mix-xibka. Tfixkilt fiha waħda nobis. U ija, forsi aħjar ma mort xejn skola ara.

Heqq, imbagħad qgħadt nipprova nifhem x'gara. La l-papà ma qajjimni u lanqas il-mamà u lanqas il-kelb. Il-kelb Masu. Tgħid għaliex ħadd ma qajjimni? Forsi baqgħu reqdin huma wkoll. Forsi ħarġu bil-kelb jew forsi ... Wara li kilt ftira bil-butir u xrobt tazza ħalib tal-frawli mill-kbar, ippruvajt insib il-mowbajl, u kif sibtu taħt turrin ħwejjeġ mill-kbar, ċempilt lill-papà u lill-mamà. U le! Il-kelb m'għandux mowbajl għax kieku kont inċempillu wkoll. Imma ma rrispondieni ħadd ...

Silta mid-djarju ta' Stella Abela

Il-15 ta' Lulju 1942

Għażiż djarju,

Illum la hi xita tal-kesha u lanqas xita tal-bard. Xita ta' shana. U bombi wkoll. Ma waqfux neżlin, waħda wara l-oħra wara l-oħra. Kultant nistħajjilhom tnabar itanbru *tumm tumm tumm*. Imbagħad waħda kbira. Niprova nsodd widnejja kemm niflaħ imma kollu ta' xejn.

Issa ilna ġimgħa noqogħdu f'Attard. Ġejna noqogħdu maz-zijiet għax id-dar tagħna f'Hal Luqa saret irmied. Din dar żgħira: żewġ kmamar isfel u waħda kbira fuq. Imma noqogħdu kif nistgħu u mal-kuġini (biex inkun għidtlek kollox) nidhaq tnejn ukoll. Bħal meta jumejn ilu morna Sant'Anton u Ġinu, il-kuġin iż-żgħir (naħseb iz-zija ma tħobbux ħafna biex semmietu hekk), qagħad jagħmel il-ħsejjes tal-papri b'ħalqu.

Ha nħallik ħalli nieklu. L-għaġin b'xejn kultant jinzel għasel. Inwiegħdek li nikteb aktar ta' spiss u ngorrok dejjem miegħi.

Stella

